

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

**ЯРЕМОВА М.І., К.Е.Н., ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Розглянуто основні проблеми розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Ідентифіковано їх вплив на рівень економічної безпеки суб'єктів господарювання регіону.

The paper reveals the basic problems of the agricultural enterprises in Zhytomyr region. Its impact on the economic security level of subjects of economic activity in the region is identified.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Умови ринкової економіки, в яких функціонують сільськогосподарські підприємства, є невизначеними і непередбачуваними. Це збільшує ймовірність виникнення загроз економічній безпеці виробників сільськогосподарської продукції. Встановлення комплексного переліку заходів підвищення рівня економічної безпеки обумовлює необхідність ідентифікації всіх можливих загроз. Дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств дасть можливість виявити сильні та слабкі сторони їх функціонування і розробити пропозиції щодо досягнення економічного зростання галузі та забезпечити її економічну безпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень щодо економічної безпеки варто відзначити роботи таких вчених: О. Арєф'єва, С. Ільяшенко, Г. Козаченко, О. Ляшенко, Є. Олейникова, В. Пономарьов. Проте недостатньо вивченими є питання розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті їх економічної безпеки.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та прикладних аспектів щодо ідентифікація проблем розвитку сільськогосподарських підприємств регіону та їх вплив на економічну безпеку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю ресурсного потенціалу аграрних підприємств є визначальна роль землі як основного засобу виробництва. Найбільша частка в структурі земельних угідь Житомирської області припадає на сільськогосподарські угіддя, що у 2010 р. становили 512,6 тис. га, з них припадає на рілля 91,5 %, пасовища – 3,9 % та сіножаті – 2,9 %.

Характерною тенденцією є скорочення їх площі. Загальний рівень освоєння земель у 2010 р. становив 97,6 %, а розораність сільськогосподарських угідь – 91,5 %. Це свідчить про інтенсивне використання земельних ресурсів області та відсутність їх залежів. Однак, за досліджуваний період в регіоні практично не здійснювалося капітальних інвестицій на покращення якості сільськогосподарських угідь, що призводить до постійного зниження їх родючості та відповідно негативно впливає на екологічну безпеку господарств.

Пріоритетними аспектами діяльності підприємств є їх технічна оснащеність та забезпеченість кваліфікованими кадрами. Протягом останніх років технічна база сільськогосподарських підприємств Житомирської області практично не розвивається (табл. 1).

Таблиця 1

**Забезпеченість сільськогосподарських підприємств
Житомирської області спеціалізованою технікою**

Рік	Трактори		Комбайни	
	кількість, од.	у % до 2000 р.	кількість, од.	у % до 2000 р.
2000	12129	100	3325	100
2006	7902	65	2230	67
2007	6874	57	1952	59
2008	6166	51	1685	51
2009	5614	46	1553	47
2010	4395	36	1215	37
2010 р. до 2006 р. (+,-)	-3507	-29	-1015	-30

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області

У 2010 р. кількість тракторів та зернозбиральних комбайнів знизилася на 3507 од. і 1015 од. відповідно. Наявна техніка вже морально і фізично застаріла, витрати на її відновлення у багатьох випадках є економічно невиправданими, а на придбання нових у суб'єктів господарювання не вистачає коштів. Зазначена ситуація має негативний вплив на рівень ресурсно-технічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

За період 2006–2010 рр. кількість прийнятих на роботу працівників зменшилася на 44 %. Їх зменшення зумовлено соціально-побутовими умовами проживання на селі та низьким рівнем оплати

праці, що залишається низьким як для області, так і країни в цілому (табл. 2).

У 2010 р. збільшення розміру зарплати у сільській місцевості склало 9,9 % порівняно з попереднім роком, однак її рівень був лише на 11,9 % вищий прожиткового мінімуму. Крім того, значна кількість підприємств мають заборгованість із її виплати. У 2010 р. порівняно з 2006 р. в Овруцькому районі борг перевищив 42,2 %, та становить 54,7 % загального боргу області. Також боржниками є Народицький, Лугинський, Брусилівський, Чуднівський, Смільчинський, Коростенський, Олевський та Романівський райони. Відсутність належного матеріального стимулювання до праці негативно позначилась на забезпеченні підприємств висококваліфікованими кадрами. Для розв'язання цієї проблеми особливу увагу необхідно зосередити на доходах працівників сільського господарства та умовах життя на селі, що сприятиме підвищенню рівня продуктивності праці, економічної ефективності діяльності підприємств та зміцнення їх кадрової безпеки.

Таблиця 2

Динаміка рівня заробітної плати працівників сільського господарства Житомирської області

Рік	Нарахована заробітна плата в середньому за рік				
	на одного штатного працівника			за одну годину	
	грн.	у % до		грн.	у % до попереднього року
		попереднього року	мінімальної заробітної плати		
2006	386,6	135,6	96,7	2,6	136,8
2007	503,0	130,1	109,4	3,4	130,7
2008	776,4	154,3	128,3	5,1	150,0
2009	938,8	120,9	126,2	6,3	123,5
2010	1031,6	109,9	111,9	7,35	116,7

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області

Обсяг виробленої продукції – це один із основних показників, який характеризує діяльність суб'єктів господарювання. Сільськогосподарські підприємства області у 2010 р. виробили валової

продукції на 10 % більше, ніж у 2006 р., в тому числі за рахунок збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва на 33 %. Водночас, обсяг виробництва продукції тваринництва скоротився на 24 %. Враховуючи те, що виробництво валової продукції у господарствах населення у 2010 р. залишилося незмінним, можна стверджувати, що збільшення виготовлення продукції сільського господарства відбулося за рахунок покращення результатів діяльності сільськогосподарських підприємств.

Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції підприємств регіону є низьким (рис. 1).

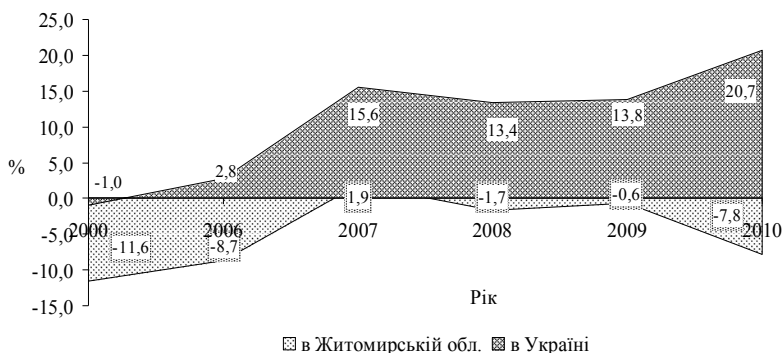

Рис. 1. Рентабельність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області та в Україні

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області

Результати дослідження свідчать про збитковість господарств регіону. Сільськогосподарські підприємства не здатні в повній мірі покрити всі витрати виробництва сільськогосподарської продукції. Більшість підприємств регіону зазнають суттєвих збитків і опиняються на межі банкрутства. Спостерігається збільшення частки збиткових сільськогосподарських підприємств Житомирської області порівняно з 2000 р. в середньому на 7,9 % (рис. 2).

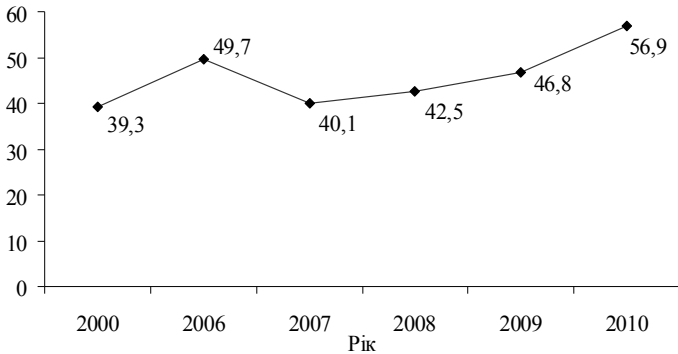

Рис. 2. Питома вага збиткових сільськогосподарських підприємств Житомирської області, %

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області

У 2006 р. їх частка у загальній кількості сільськогосподарських підприємств складає 49,7 %. Завдяки сприятливій для виробників кон'юктурі ринку, становище покращилося та зумовило у 2007 р. зменшення збиткових підприємств на 9,6 %. Внаслідок фінансової кризи, яка негативно позначилася на аграрному секторі економіки, протягом 2008-2010 рр. частка збиткових підприємств зростає до рівня 56,9 %, що є негативним явищем, оскільки призводить до погіршення економічної ситуації в регіоні та зниження рівня економічної безпеки підприємств галузі.

Висновки. Нині у межах кожної із складових економічної безпеки сільськогосподарські підприємства стикаються із безліччю зовнішніх та внутрішніх загроз, які вкрай складно подолати. Так, зниження економічної безпеки у межах фінансової складової зумовлене дисбалансом дебіторської та кредиторської заборгованостей, недостатнім зовнішнім та внутрішнім фінансуванням. Низька родючість ґрунтів, що має тенденцію до постійного зниження, негативно впливає не тільки на екологічну, але й на виробничу складову безпеки господарств. Недостатня кваліфікація, низький рівень оплати праці та, спричинена цим, значна плінність кадрів, визначають незадовільний рівень кадрової безпеки виробників сільськогосподарської продукції. Ці та інші проблеми зумовляють зниження рівня економічної безпеки сільського господарства в цілому.

Література.

1. Березіна Л.М. Економічна безпека та проблеми удосконалення

відносин суб'єктів АПК / Л.М. Березіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму: Зб. наук. праць. – 2011. – № 1 (4). – С. 39–43.

2. Бойко В.В. Інституційне середовище як чинник формування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В.В. Бойко // Інноваційна економіка. – 2009. – № 3. – С. 74–78.

3. Бондарук Т.Г. Вплив бюджетного фінансування на розвиток сільськогосподарського виробництва: зб. наук. праць / Т.Г. Бондарук. – Луганськ, 2004. – № 37 (49). – С.17–21.

4. Іванова Н.С. Економічна безпека агропромислових підприємств як складова продовольчої безпеки регіону / Н.С. Іванова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

5. http://www.rusnauka.com/20_PNR_2011/Economics/12_90602.doc.htm.

6. Сільське господарство України за 2009 рік. Статистичний збірник / за ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Держкомстат України, 2010. – 361 с.

7. Статистичний щорічник Житомирської області за 2010 р. / За ред. Г.А. Пащинської – Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2011. – 476 с.